

Павел КАРПЕЦ
спеціаліст-організатор аддзела
адукацыі Лунінецкага
райвыканкама

ВАНЖ І ДЭЙ

Спецыяльны выпуск "Настаўніцкай газеты":
Інавацыі, прапановы, праекты, перспектывы

ХОБЦІЯ ГУЛІНІ,

або ПРА ЖЫЦЦЁ ЗУСІМ ДОБРАЕ

Без асаблівага цяжкасці мы знаходзім на карце свету Еўропу або Аўстралію. Нават такую маленькую дзяржаву, як Маніка, мы знаходзім, уважліва прыгледзеўшыся да мудрагелістых кантураў паўночнага ўзбярэжжа Міжземнага мора. А вось пастрабуйце знайсці ў безмежных прасторах сусветнага акіяна востраў Скарабаў, а сарод партоўных гарадоў — Ліс. Нават на самых падрабязных картах не знайдзеце. А між тым яны існуюць, і мярныя пачуццё і дасюдашні чароўны адраўняваны на пошукі скарабаў Філіта і на карнавал Фрэйз Грэйт. Яны існуюць у ідулоўным свеце Кнігі. У ім мы лёгка знаходзім Дом, на даху якога жыве самы лепшы ў свеце выдумшчык Карлаан; Ліс, у якім жывуць Віні-Пух і яго сабры; і Чароўную краіну з ідулоўным Самартаўным гарадам, у якім кіруе Странышча Мудры; і Тамнічы востраў, дзе знайшоў свой апошні прытулак высародны капітан Нена. Гэты свет боскіны, ён расшырае сябе межамі ў кожнай прачытанай кніжцы. У кожнай з нас у гэтым свеце ёсць любімыя мястэчкі, куды мы часта ўзнікаем ад мітусні і неаднакаваці нашай рэальнай свету. Узімаем не для таго, каб скажана ад надзеяных клопатаў і цяжкасці жыцця, а каб удынуць глыток Веры і Надзеі, такіх неабходных нам усім — і дзецям, і дарослым. Гэты свет створаны геніем выдатных пісьменнікаў, якія жывуць у розны час і ў розных краінах, але мірна стаць па-суседству на кніжных паліцах. Пра аднаго з іх мы хацеліся б расказаць вам сёння.

Жыццё не пачае гэтага чалавека. Ён нарадзіўся ў далёкай Аранжавай Рэспубліцы, у горадзе з назвай, якая кажа нам гучыць, — Блумфінтэйн. Яму было чатыры гады, калі памёр яго бацька, а праз восем гадоў не стала і маці. Аднак хлопчык не аддаў і сёраці прытулак. Клопат пра лёс дзяцінства памёршага прыжыжыў у яго і само сабе не гудуць, па-паводна айдзе Фрэнсіс Морган. Рональд, так звалі нашата героя, вучыўся ў школе, у меру сваёй, гуляў у робі... Калі што і адраўнявала яго ад рэальнасці, то дзіўна адносіны да мовы. Да іспанскай гідой ён дасканала аздаваў старажытнае іспанскае мову, да латынска, чыста і недарма гаварыў па-іспанску і па-французску, вучыў гукі, старажытнаанглійскую, старажытнаіспанскую і фінікую мовы. У 1910 годзе Рональд становіцца стыпендыянтам Оксфарда. Дзе гэтага дзяўча ахварава першым каханнем. Айдзе Морган, разумеючы, што будучае яго выхаванне залежыць ад далейшага вучбы, забаваніў яму сустрэча з чароўнай дзяўчынай Эліт Грэйт. Зростаў, яго выхаванне аказваўся настолькі не толькі ў сваёй практычнасці да фізіцы, і пра іхшыя-рады Эліт ставіў яго жонкай.

Ва ўніверсітэце наш герой пачынае пісаць вершы, але гэта будучы іх горкія рады ад рэальнасці з каханай. Студэнт аддзялення гісторыі англійскай мовы і літаратуры піша баллады, навуковыя старажытнаіспанскія і старажытнаанглійскія міфы і паданні. У гэтых вершах упершыню з'яўляецца краіна Валіон, асветленая сонечным светам і гукі, старажытнаанглійская, старажытнаіспанская і фінікую мовы. Выдаецца, у гэце Рональд пасля доўгага вынашчання аднаго сваёй творы, адхіліў іх з абурэннем. Рэдактар заявіў аўтару, што не да твару малодму католіку прапавідаваць звышнатуральны і параў паўночнае літаратурнае творчасць. У 1916 годзе Рональд у чыне малодша афіцэра сувай апынуўся на фронт. Ён не быў паранены і не быў атручаны газам, як тысячы яго сучаснікаў. Яго вывезлі са строю сыным тифу, паваленым апошняе захворванне. Два гады ён вынараваў па шпіталах, змагаючыся з наслыствам укладзеннем. У 1918 годзе ён вяртаецца дамоў, дзе яго чакаюць любімая работа і сям'я. У 1925 годзе ён становіцца самым маладым прафесарам Оксфарда. Лекцыі, работа над аўтабіяграфіяй тлумачальным слоўнікам англійскай мовы, выданне англа-саксонскіх тэкстаў, — усё гэта займала шмат часу. Рэдактар адначасна ён праводзіў са сваімі дзецьмі. Ён у яго было чацвёрка: трое сыноў і дачка.

Дзеці любілі свайго бацьку, невымернага выдумшчыка розных гісторыяў аб эльфах, гномах, троллях. Вось калі яму спатрэбіліся юнацкія вершы. Аднак неўзабаве гэтага заласца аказалася недастаткова. Дзеці патрабавалі новых гісторыяў. Адночыны ўчыны, правяраліся экзаменацыйныя сачыненні, прафесар ні і гэта ні і сёго напісаў на адной з работ ажно куцарышча. "У ажно была нара, а ў нары жывуць бы хобі". Напісана ж напісана, але тут жа ўзнікла пытанне: "А ўласна як такі хобі?". І прафесар узяў за гора: "Бадай, нарта раскажа пра хобітаў больш падрабозна, бо ў нас час яны сталі рэдкасцю і цураюцца Высокага Народа, які яны называюць нас, людзей. Самі жны іхзарослы народзец, прыкладна напалову нашата росту і круху ніжэй за бардаўскія гномы. Барды ў хобітаў няма. Чароўна іх іх таксама, усяго, ніякіх няма, калі не лічыць чароўнае ўменне хутка і бясшумна знікаць у тых выпадках, калі ўласнікі бесталковыя, няўлюдныя бабы, нахаталі нас з вамі, а шумам і трэскам ломіцца, які славы. У хобітаў тлумскае брушка; апрача таго яны яны, пераважаюць у зялёнай і жоўтай; чарнікаў не носьць, таму што на іх у іх ад прыроды жорсткае скурынае пакрыццё і густое чарнае футра, ак і на галаве. Толькі на галаву ажно куцарышча. У хобітаў доўгія спрытныя цёмныя палыны на руках, добрыя твары; сміяючы яны густым утробным смехам (асабліва пасля абеду, а абедуны жны, які правялі, дзючы на дзень, калі атрымаецца)".

Гісторыя хобітаў разраслася, але засталася незакончанай. Дзеці падрабасі і больш не прасілі расказаць бацьку аб чарговых прыгодах хобіта Блібо. Паводле ўласнай якой аўтарытэты прафесар перадарукаў напісанню гісторыі і аўтару ё ё скрупулі псымавага стала. Магчыма працягла б яны там доўгія гады, калі б выхаванне не трапіла ў рукі рэдактара выдання "Ален энд Аўн" С'юзен Данікс, якая, прачытаўшы маніскі, пераказала прафесара закончыць сюжэт. У 1937 годзе апавесці-хэзак "Хобіт, або Туд і назад" учыла свет, а ім я аўтар Джон Рональд Рузла Талкіна стаў вядомым тысячам удзельных чытачоў. Кніга мела ашалаўляльны поспех. Выдавецтва Стэйлі Аўніна заахвалілі пісьмамі з патрабаваннем надрукаваць працу "Хобіта". Талкіну нічога не заставалася рабіць, аж ажно ўзяцца за пера. Восенню 1949 года ён закончыў работу над трылогіяй "Уладар Кольцаў", якая распаўсюдзіла аб бардаўскай Дабра і Зла ў казачнай краіне Міжзем'я. З моманту публікацыі пачаўся ён пераможна ішоў па краінах і кааітэнтах.

Кнігі Талкіна перакладзены на дзясяты мовы свету. Аб вельмінай папулярнасці яго твораў сведчыць той факт, што ў сусветным спісе бестселераў "Хобіт" ужо на працягу сарака гадоў трымае трэцяе месца пасля Бібліі і рэлігійна-навуковага романа Джона Бэндына "Падарожжа пільгрыма". Я басконца ўдзячы сваёй сабры і калегу Якаву Барысавічу Гуткіну, які адкрыў для мяне свет Талкіна. Да наша чытача кнігі Талкіна прыйшлі ў пераважнай частцы ў аўтаматызаваным выглядзе, калі цікавае да кнігі ў дзяцей і падлеткаў ажно знайлася. Практыка выкладання літаратуры ў масавай школе з не паталяванымі прамі звараннем мастацтва творца не садефініе прынцыпю любі да чытання, а засіле кніжнага рынку дэзінфармацыі і зраччай літаратуры зусім не спрыяе фарміраванню добрых густаў. Вынікі гэтага мы звар і навінаем. З двухсот з лішкам апытаных многу вучуў нашай школы толькі трое чыталі "Хобіта". Між тым кнігі Талкіна, якія існуюць у сабе вельмінай філасофіі і маральныя энсі, могуць аднавіць больш значную ролю ў маральным сталенні нашых вучаўцаў, чым дзесяткі папулярных мейнстрэмаў. У краінах Заходняй Еўропы і ў ШІА гэта ўжо даўно вразумела. У першы год скауты праводзілі хобітаў гульні, які карыстаюцца вельмінай папулярнасцю ў дзяцей і дарослых. Былі спробы прывесці на падобны гульні і ў нас. Група педагогаў з Санкт-Пецярбурга распавядала і правяла на матэрыяле кнігі Талкіна лекцыю ажно на ўсерыйскіх лагерах "Арда". Памятаецца, і ў "Настаўніцкай газеце", якая друкавала ў 1992 годзе рэкамендацыі па арганізацыі летняга адпачынку, ішла размова пра хобіцкія гульні.

Аднак мяне цікавіла магчымасць выкарыстання гэтых кніг у арганізацыі выхавальнай дзейнасці ў практыцы ідуцэдняй школынага жыцця. Падобны вопыт у калектыве нашай школы ўжо быў. У 1991-92 навуцальным годзе ў Камэнскай сярэдняй школе Баўрускага раёна была ажыццэўлена спроба правядзення тэматычнага года. Тым, хто знаёмы з метадкай калектывнага творчага выхавання І.І.Іванова, ведаючы аб істотным баку арганізацыі комплекснага выхавальнага працэсу — плана-

ванні выхавальнай работы па тэматычных перыядах. Тэматычны перыяд — гэта вызначаны педагогамі адраў часу (месці, чвэрці), які на канкрэтным тэматычным (гістарычная дата, усенародны савет, літаратурны твор і да т.п.) дэталізе вырашаць выхавальныя задачы, планаванні і арганізоўваць дзейнасць вучнёўскага калектыву. Асновай работы па кожнай тэме з'яўляецца вядучая ідэя перыяду, якая адукаваў агульнае творчае жыццё калектыву і абумоўлівае рэалізацыю комплексных выхавальных магчымасцяў перыяду. У кожным тэматычным перыядзе адзіства розных раздзелаў выхавальнай работы, розных же накірункаў ажыццэўлення ў агульным творчым клопце выхавальна і выхавальна адані пра аднаго, пра школу, пра родны край, пра аграхоўных людзей. Гэта адзіства ўзаасобіцца ў кудымаўнянай падзеі кожнага перыяду — творчым свеце, калектывных творчых справах, якія яму павяржана, ажыццэўляюцца на самім сябе, пасля яго, а тэксма ў ідуцэдняй асноўнае выхавальна і выхавальна. Асабываючы метадкай КТС, мы на працягу некалькіх гадоў здзяйснілі планаванне па тэматычных перыядах. Аднак да 1991 года ў калектыве ўзніклі праблемы, вырашэнне якіх патрабавала змянення ў арганізацыі выхавальнай дзейнасці.

Галоўная праблема — разрыў паміж выхавальным і навуцальным працэсам. Разаванне міхараўскае палажэнне аб бікай і далей радзай перспектыве, які стануць актывізацыі навуцальна-выхавальнага працэсу, мы прыйшлі да іду тэматычнага года. Падзіліліся сваімі планамі з І.І.Івановым, атрымалі яго згоду. Тэматычным год — даволі складаная форма арганізацыі выхавальнай дзейнасці, якая патрабуе вельмінай павяржана работы педагогаў калектыву. У першую чаргу нам неабходна было знайсці матэрыял, на аснове якога можна было стварыць ахоўнае тэматычнае праграму, аб'яднана адной мэтай. Адрэўным пунктам у гэце стварэнні стала карта А.Грына свай выдумнай краіны. Так нарадзілася ідэя тэматычнага года "Грынаўскае". Па форме гэта была гульні-падарожжа па гарадах твораў А.Грына. Дэвізам і асноўнай ідэяй гульні стаў радок з папулярнай бардаўскай песні: "Іх пуця не становіць сэрцы алыі парус".

Пачаў расказаць у папулярнай публікацыі праграму гэтай гульні, пераказ якога займае 12 машынапісных лістоў. Паспрабуе каратка выклісці яе асноўныя палажэнні. У гульні прымалі ўдзел усё настаўнікі і вучні школы, калектыву жкой на першы гульні пераўтварыўся ў флот Грынаўска. Ён склаўся з трох эскадраў, у склад якіх уваходзілі 12 экіпажаў (класаў). Эскадры — гэтыя рэзэрваты аждым атрад. Работа па экіпажах атралых дэталіла нам на ўмовах згортвання дзейнасці дзіцых актывізацыі, пільнерскі і камсольскіх арганізацый актывізацыі сумесню дзейнасць дзяцей і падлеткаў. Кіраўніцтва гульні аждыцэўляў ітба калектыву творчай дзейнасці, які атрымаў назву Адміралцейства. Кожны экіпаж (класны калектыву) выбару клас парусніка, на якім абіраўся адраўнацы ў плаванне, назву караблі і флаг.

5 жастрычніка 1991 года на творчым свеце "Дзень нараджэння калектыву" быў дэталены старт гульні. З Падзіліліся порта на курс востраў фантазіі — Ліс-Гель-Гіу — востраў Святага Андрэя — форт Вікторыі — Зурбаган адраўнацы ў плаванне кілер "Стала" (11 клас), лікер "Данаванцыя апосталаў" (10 клас), форт "Арабела" (9 клас), галіон "Сакрот" (8 клас), караваля "Санта-Марыя" (7 клас), лікер "Мушкетёр" (6 клас), караваля "Армідэ" (5-6 клас), брыг "Гардэмарына" (5-6 клас), шхале "Чайка" (4 клас), шхале "Мая" (3 клас), брыганцыя "Смелы" (2 клас), ахта "Дружына" (1 клас). Традыцыйны "Дзень нараджэння калектыву" расінуў у гэце дзень карабелным флагам усіх колераў ажды. Куцымінашчы савета стала пасвячэнне ў юні перахаласкаў. Ажест актывізацыі зрачак іх уручалі ажно з малюнкам парусніка з пускоўнай вестражы. Кожная агульная станка флоту — гэта розныя калектывныя творчыя справы аб сацы.

Возьмем для прыкладу адно з іх. Стаячы ў порце Гель-Гіу. Вось вытрымка з логі гульні: "81. Пераход з Ліс-Гіу ў Гель-Гіу займае дзістакова працягла перыяд часу. З 31 па 11 студзеня караблі становіцца на зыноўную станку і спісваюць экіпажаў на бераг. КАНІКУЛЫ! З 11 студзеня па 1 лютава вы можаце заняцца даследаваннем паўстрава Калі, берага Прыгоды і вострава фантазіі. Для гэтага экіпажам 1-4 класу на канікулах трэба працятаць кнігі Ю.Алешы "Тры таўстун", І.Бажова "Маліхана шхале", Д.Літвіна "Стары Хатабыч". Экіпажы 5-8 класу знаёмяцца з творами Б.Жыткова, А.Балыева, К.Паўстоўскага, А.Грына. Экіпажы старажытнай аждычываць для сабе "Азбуку" "Гіпербалой інжынера Гарына" А.Талстога, "Армэль" "Гулаву прафесара Дуэла" А.Балыева, "Бліскучы свет" і "Бігуцую па халях" А.Грына. Вынікі сваіх аждычываў экіпажы наносяць на карту Грынаўска і наладжваюць "троп на бак" (правядзіце літаратурныя вечары, гутаркі і да т.п.). 82. У гэты перыяд экіпажы рэстуюцца да Валіонскага дня (Сусветнае дзень аждычываць Света, ажно будзе працятаць школа танубікава-усе матэрыялы Грынаўска (шчы, карабелныя журналы, заады Адміралцейства, выпускі АНІСА (агентства навін і інфармацыі боючна Сімыа і коні Соніцкіна), сіднары КТС і святэў), то атрымаеца б даволі салідная кніга.

На жаль, па розных прычынах мы не адолелі заманаўча і развіццё тое добрае, што было набыта ў ходзе рэалізацыі тэматычнага года. А шкідлі! Вось і ўзнікла ў мяне думка зварнуцца да вас, мае калегі.

Калі мы зацікавілі іду правядзення тэматычнага года па матэрыялах кніг Д.Р.Талкіна, давайце разам паразумем над стварэннем такой праграмы арганізацыі выхавальнай дзейнасці. Калі над Міжзем'ем навісла пагроза перамогі сіл Зла, усё же жыццары (дулоўны эльфа, працятачы гномы, мужныя людзі і малышы-хобіта) аб'ядналіся, і Каліцэ Усеададзі было пераможна Каліцэ Дружбы. Шыцэ аблісцелі ў напаві Рэспубліцы, сотні гарадскіх і сельскіх школ у кожнай з іх. Калі нават па адной школе з кожнай вобласці ўвоўдзе ў прапанаванае каліцэ Супрацоўніцтва, то мы зможам зрабіць значны крок у аб'яднаенні навуцальна-выхавальнага працэсу. Аб'яднанні на-маганні мы магі б прадэўжыць справу, пачатую акадэмікам І.І.Івановым і старшэ тэорыю і метадкай арганізацыі тэматычнага года. Вось тым і можна было б напісаць кнігу "Пра жыццё зусім добрае" ў нашых школах, у якой будзе шмат аўтараў.

Пшыце, прызджайце!
213813 г. Баўрускі, вул. Пушкіна, дом 3 а, кв. 15.

Уладзімір ЧМІЛІ,
Каліцэ Супрацоўніцтва.
Малонкі аўтара.

ПРОФИЛЬ УЗАЕМНЫХ ІНТАРЭСАУ

Па ўсім бачна, што ў школьнай адукацыі мэта захавання і развіцця інтэлектуальнага патэнцыялу краіны паступова выходзіць на першы план: болей і болей ствараецца ўстаноў новага тыпу (імяназі, ліцэў, коледжаў), а ў звычайных сярэдніх школах, дзе вылікая колькасць вучнёў — класаў з паліглымем ці профільным вывучэннем тых ці іншых прадметаў. Аднак у друку часцей за ўсё канстатуюцца сам факт адрывацы школы (класа) з ухілам, пералік прадметаў, якія будуць выкладзены, назвы ўстаноў, якія зможуць шэфства і гэтак далей. А вось пра тое, якія цяжкасці могуць сустрацца ў паўсёднай працы настаўніка, на жаль, пішуць мала.

Папрацаваўшы некалькі гадоў у профільным фізіка-матэматычным класе, я пераканаўся ў тым, што гэтая справа хоць і вельмі пачэсна, але звязаная з самай разнастайнай праблемай, прычым у большасці сваёй не навукова-метадчымі, а арганізацыйнымі.

Барачца пачынаюцца ўжо за саму ідэю стварэння профільнага класа, таму што зусім знойдуцца людзі, якія будуць даказваць, што без такіх класаў працятаць лясчэй, што вы забіраеце лепшых вучнёў, што ваш профіль увоўгуе не патрэбні ні школе, ні дзяржаве, прынамсі, у бліжэйшыя гады. Выйсце тут адно: паказаць зямь школьнікаў аб іх жададні най-вучачы паліглымем менавіта ваш прадмет. А каб такіх зямь з'явіліся, трэба добра ведаць сіднашчы вучнёў у 9-м класе, пажадна прапастычываць у іх на экзамене і, канешне, прасвеці з імі ажношчыную работу нахаталі той, якой зайнімаеца каліцэ гадоў таму прадстаўнікі прафэзурчываўчы.

Калі мы атрымаем перамогу і клас будзе створаны, то нас чакае барацьба за права ажды факультатывныя ці курсы па выбары па нашым профілі. Вам будучы гаварыць, што ў нас і так болей гадзі, чым у звычайным класе, а вось другою тэма станаўіцца не хапае да стаўкі, то нахат і на вальны вучнім вадзе свае факультатывы. На маю думку, гэта тое ж самае, што скажыце думам малым людзям, які кахаюць адані аднаго, каб яны пасля абеду не сустракаліся, а і так бачацца палову дня. Канешне, дамагчыся бліжэйшага сваяку — гуманная справа, але ж не варта забываць, што школы створаны не для настаўнікаў, а для вучнёў, і валькі грэх пазбавіцца апошніх магчымасцяў сустрэчацца з любімым прадметам на факультатывах.

Вырашэнне наступных двух пытанняў ад настаўніка амаль не залежыць, але на працу яго ўплывае ў вельмі моцнай ступені, асабліва калі ён выкладае дакладныя навуцы: 1) ні ў якім разе нехта дапусціць, каб у раскладзе стаўлі апошнімі ўрокамі прафільныя прадметы, бо адца ад іх з-за стомленасці вучнёў будзе толькі крыху вышэйшая за нуль; 2) да працы ў такім класе патрэбна прыцятаць высокакваліфікаваных і неканфілітных настаўнікаў, якія будуць весці іныя прадметы (Масіа на ўвазе не толькі адмысловае веданне свай навукі, але і магчымасць перабудаваць прыкладныя праграмы з улікам асабывацыі профілю класа, каб не ўнесці "інфекцыю" канфілікту нахаталі "фізіка-лірыка"). Зразумела, што для ўдзельных кіраўнікоў школ гэтыя пытанні не застануцца па-за увагай.

Пераадолешы такіх перашкоды, неспасродку працу з вучнім найблэйш пачынае, які гэта ні даўна, а іх... раз'яднаня. Эгэадзіс, што асноўным "воратам" у вучо а'з'яўляецца спісванне, а асноўным пачынаюцца — самастойнае авалоўванне ведамі. Апошнэе і масіа на ўвазе пад раз'яднаннем. Падзіліліся маленік "сакротам" у гэтай справе. Каб вылісць ступень самастойнасці ў працы вучнёў, у пачатку першай чвэрці прапануўце ім неваліцую самастойную работу па 2-х варыянтах, ажно ўтрымаеце пытанне, на ажно нехта даць так званы шаблонны адказ. Пасля праверкі вы ўжо будзеце валодаць неабходнай нам інфармацыяй, ажношчына не вельмі радаснай. Але не засмучайцеся, ёсць выйсце. Усе наступныя самастойныя работы, кантрольныя, валькі праводзіце па такой колькасці варыянтаў, калі ў вас вучнёў у класе. Канешне, для гэтага ад нас таксама спатрэбіцца значныя намаганні.

Узгадара прыйдзе ў той момант (звычайна напрыканцы другой чвэрці), калі вы даіце вучнёў работу па двух варыянтах, а ажно... гэтага не з'яўжаецца, працуючы самастойна.

Пасля першага года профільнага навуцання дзеці пачынаюць болей асновава адносіцца да вучбы. У іх з'яўляецца рэальнае мэта: паступіць у каліцэную ВНУ. З гэтага часу ў класе ўзнікаюць маленікі ажношчына з трох-чатырох вучнёў, аб'яднаныя ажношчына ідуцацы іду да горада, дзе будучы вучнёў, іду да ВНУ, куды збярэцца разам паступаю, іду да спецыяльнасці, ажно абралі. Вось у гэты момант вельмі карысна пагаварыць з вучнімі іх бацькамі нахаталі паступлення на завоўчыя падрых-

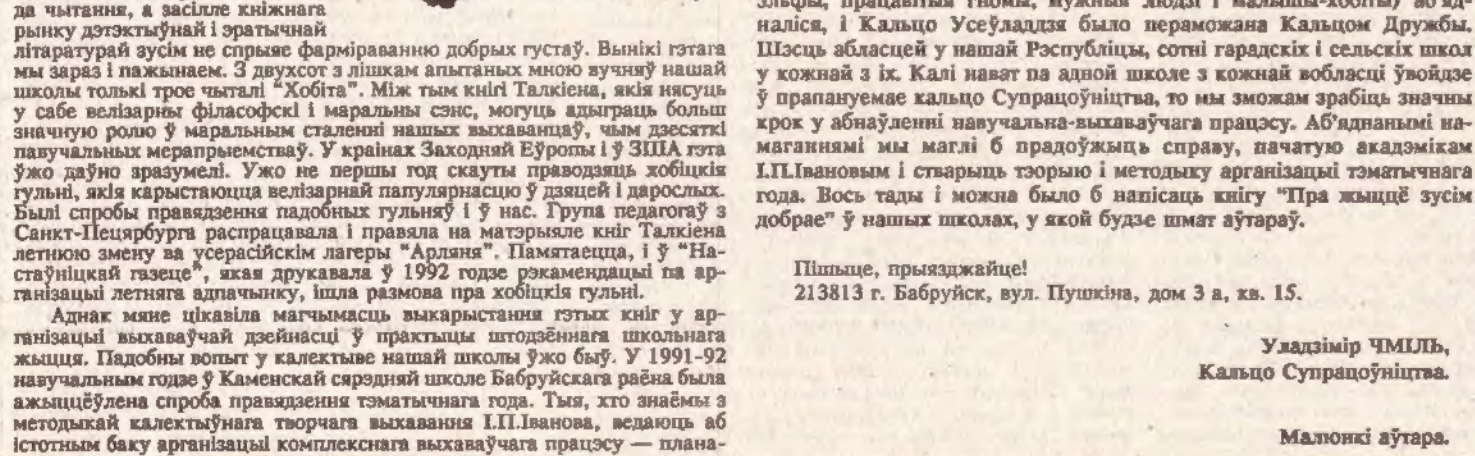
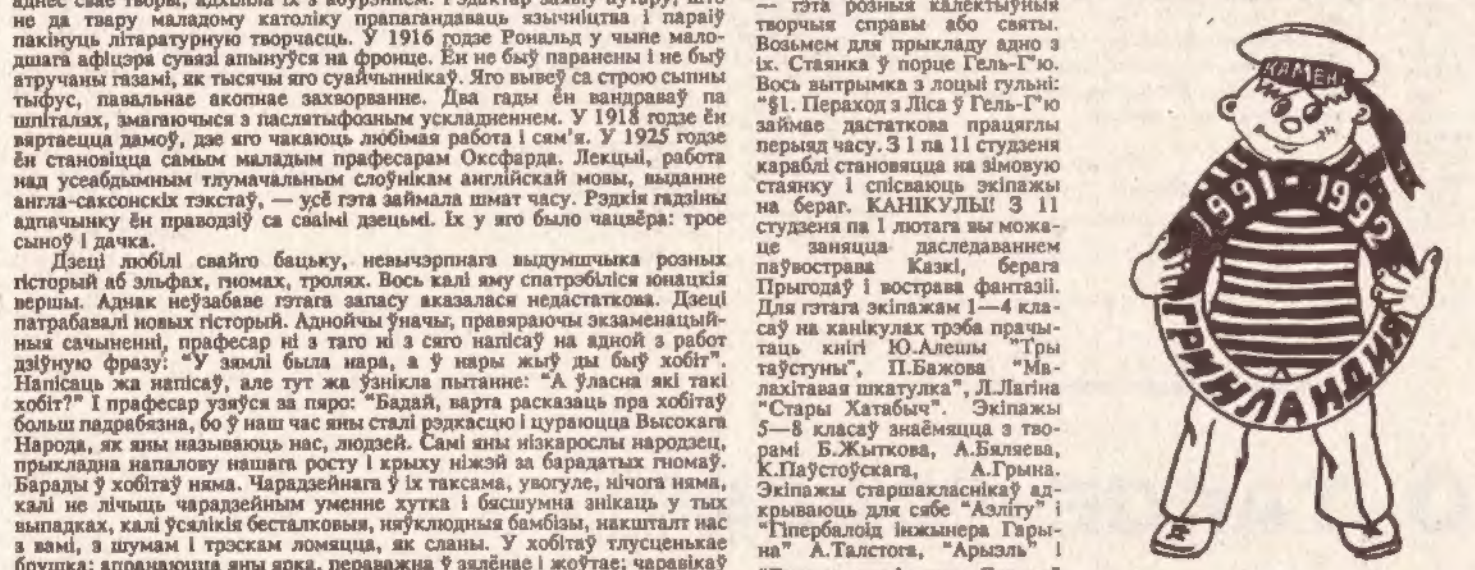
тоўчыя курсы (іх маюць недзе каля 20 ВНУ у Рэспубліцы). Як паказвае вопыт, гэтыя заняткі не толькі не перашкаджаюць школьнай вучбе, а, наадварот, спрымаюць ёй. Я атрымаў сапраўдную асалоду, калі назіраў, як мае выхаванцы абмываліся тэкстамі дасягавых кантрольных работ, спрачаліся нахаталі даскладзіці рашэнні, рыхтаваліся да паступлення па сапраўдному. Прычым настаўнік не будзе заставіцца ў баку ад гэтай працы: давадзіцца самому ажношчына рашэнні складаных задач, падказваць назвы кніг, дзе некаторыя пытанні разгледжаны больш падрабозна і г.д. і г.д. Адношчына, такая праца пойдзе на карысць і таму, хто вучыць, і таму, хто вучыцца. Паколькі падрыхтоўчыя курсы платныя ў большасці сваёй, то не ўсе бацькі змогуць заплаціць за сваіх здыльных да вучбы дзяцей, таму пажадна з году ў год збіраць дасягавыя кантрольныя работы, а тэксма гэтыя прыкладныя заданні на ўступныя экзамены, разнастайную літаратуру па прадмету з улікам таго, каб матэрыял быў даступны ўсім вучням вашага класа.

Ні ў якім разе нехта ігнараваць ўдзел у ажношчына па прадмету. Гэтая справа карысная з двух бакоў: па-першае, вучні выпрабавуюць сабе, бачаць узровень сваіх ведаў у параўнанні з інымі і, па-другое, могуць мець дадатковы шанец для паспяховага паступлення ў ВНУ.

Калі ж вам пашчасціць акрамя выкладання свайго прадмета быць ажно і класным кіраўніком у профільным класе, то лепей адразу адмовіцца ад класных гадзі у той форме, ажно мы самі памятаем са школы, а замест іх праводзіць заняткі, на якіх бы вучні навуцаліся самым простым рэчам, што спатрэбіцца ім адразу пасля выпускных экзаменаў. Каб не выйшлі са школы "граматычныя прафесары", не прыстасаваны да ўмоў рэальнага жыцця (Пра гэта я расказаў у "ІН" за 19.03.1994 г.).

Вось такімі я ўжоўаю асноўнае на-прамкі дзейнасці ў профільным класе. За-стаецца апошнэ: у найбольшай ступені аждычываць дзецей свай высокай кваліфікацыяй, неабсяжыма і ўпоўняючы ведамі, умемнем, працавітасцю, чысцей душы — і поспех нам будзе гаварантава.

Уладзімір ЗДАНОВІЧ,
настаўнік фізікі сярэдняй школы №1
Драгічына.

ПОШУК "ЗАМАТОЙ СЯРЭДЗІНЫ"

Пры распрацоўцы падручнікаў новага пакалення па матэматыцы асабліва ўвага павінна быць звернута на вывучэнне найбольш складаных і недастаткова распрацаваных у метадчых адносінах тэм і пытанняў. Да такіх, у першую чаргу, адносіцца курс геаметрыі 7-мага класа і асабліва пачатак яго. Выкладанне гэтых тэм і пытанняў у дзеючых падручніках не адпавядае патрабаванням адукацыі, не адпавядае настаўніку.

Навуковыя курсы геаметрыі будуюцца на аксіяматычнай аснове. Як вядома, аксіяматычны метад, які і ўласна дэдуктыўнае пабудаванне, — гэта гульні, у даным выпадку — гульні матэматычныя. Паўстае пытанне: чаму выкладанне сістэматычнага курса геаметрыі не вядзецца з самага пачатку на аксіяматычнай аснове? Але такі шлях, аж аднашчына ў метадчай літаратуры, бясспісны, нават школьні. Гэта выніца з давох наступных, узамеазаважых, ажалічываў: па-першае, аксіяматычнае пабудаванне пэўнай тэорыі (навуі, навуковай гільні) — гэта вынік развіцця яе, а не пачатак, па-другое, па-рупацця адані з важных законаў біяметрыі, які сідваркае, што звалюцца індывідуальнае скарачона паўтарае звалючы род. Скажам пераказуа пацварае, што праблема падрыхтоўкі і вучыцця першай тэм сістэматычнага курса геаметрыі — важная, су'з'яная праблема.

З гэтым згодны ўсе. Яе складанасць служыць падставай таго, што ў дзеючых падручніках па геаметрыі сутнасць аксіяматычнага метаду практычна не разгледжана або растлумачана пэўна. Гэта дурная краінасць. Вывад: неабходны пошук "златой сярэдзіны". Сутнасць аксіяматычнага метаду трэба растлумачыць паступова з першых уроках (тым самым дабіцца яго разумення) і вырашыць праблему выхавання патрэбнасці доказу. Гэта зрабіць не толькі трэба, але і можна. Абрэнтумем скажам.

Паўтараюцца: аксіяматычнае пабудаванне — гэта матэматычная гульня. Возьмем для параўнання гульні ў шахматы. З чаго пачынаецца навуцанне ёй? Спачатку даюцца назвы фігур, а потым растлумачваюцца правілы гульні. Геаметрычным "фігурам" з'яўляюцца не асноўныя паняцці, а "правільныя гульні" — аксіёмы. Заходзячы з прыведзенага параўнання, наву-

чанне геаметрыі ў 7 класе выглядае так: мы сідым вучня каля гульнявых шахматных фігур і гаворым: "Глядзі, уважліва глядзі, як трэба гуляць". Пры гэтым пільнае не растлумачылі ні назваў фігур, ні правілы гульні. Зразумела, так ніхто нікога гуляць у шахматы не навуцчыць. А пачаткам сістэматычнага курса геаметрыі мы спрабум вучыць менавіта так.

Паміж дзеючымі падручнікамі па геаметрыі ёсць істотныя адрозненні. Але агульнае ў іх тое, што дзеця назапашваю не матэрыял, а "правільныя гульні", ажно ж, свесчовае не растлумачылі.

Такі падыход бесперспектыўны. Нельга думаць, што праблемы гэтай ніхто не займае. Праводзіліся даследаванні і ўспіліся прапановы. Ёсць рэкамендацыі аксіяматычна ў школе ўвоўдзіць паступова і даваць напоўную або ажношчыную сістэму аксіём. Мы не з'яўляемся прыхільнікамі ні адной з гэтых ідэй. Пры наўноўнай сістэме аксіём адразу ж унікаюць лагчына хібы. Выкладанне на залішній аксіяматычным ажалічывае гру-заванне і таму непажадана.

